folk/ed. Derg, 2022; 28(3)-111. Sayı/Issue -Yaz/Summer
DOI: 10.22559/folklor.2225

Araştırma makalesi/Research article

Amin Maalouf'un "Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl" Adlı Yapıtında Kadın-Oluş*

Becoming-woman in Amin Maalouf's "The First Century After Beatrice"

Eylem Aksoy Alp**

Öz

Lübnan asıllı Fransız yazar Amin Maalouf yapıtlarında çoğunlukla tarih, toplum, Doğu-Batı karşıtlığı, kültürel çeşitlilik, göç, sürgün ve kimlik konularını ele alsa da, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı yapıtında bilimsel gelişmelerin tehlikeye attığı kadınlar aracılığıyla tüm insanlığın geleceğini sorgulamaktadır. Maalouf, bir yandan kadının olmadığı bir dünyanın çokluğunun ve farklılığının yok edildiğini

Geliş tarihi (Received): 30-02-2022 - Kabul tarihi (Accepted): 26-06-2022

* Bu makale 26-27 Nisan 2018 tarihlerinde Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen 13. Ulusal Frankofoni Kongresi'nde sunulan ve yazınsal tür olarak distopyanın incelendiği "Bir Distopya Örneği: Amin Maalouf'un *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*'ı" adlı bildiriden ayrı olarak, aynı yapıtta kadın konusuna Deleuze ve Guattari'nin oluş kavramı ve ekofeminizm kuramı odağa alınarak yazılmıştır./ This article is about "A Dystopian Example: Amin Maalouf's First Century After Beatrice", which was presented at the 13th National Francophonie Congress organized by Hacettepe University Faculty of Letters, French Language and Literature Department on 26-27 April 2018 and examined dystopia as a literary genre. Apart from the declaration titled ", Deleuze and Guattari's concept of becoming and ecofeminism theory are focused on the subject of women in the same work.

** Ar. Gör., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü / Research assistant. Hacettepe University Faculty of Letters Department of French Language and Literature. eylema@hacettepe.edu.tr. ORCID 0000-0002-0896-7537

vurgularken, Béatrice aracılığıyla doğacak kız çocuklarından yoksun bırakılmasıyla, yalnızca kadınların değil, tüm insanlığın kadın-oluş sürecini gerçekleştirme umudunu giderek yitirdiğine vurgu yapar. Yazar kadın nüfusunun azalmasıyla dengesi bozulan ve oluş olasılıkları ortadan kaldıran bir dünya kurgulayarak öncelikle okuyucusunun oluş içine girmesi için gerekli düzensizliği, kurguladığı kaotik ve distopik Dünya ile sağlar, bozulan düzen imgesi ile okuyucusunu bir bakıma yersiz yurtsuzlaştırarak idealize edilen bilimsel gelişmeye karşı eleştirel olabilmesinin önünü açar. Makalemizde, Amin Maalouf'un kadın-erkek eşitsizliği konusunu nicelik boyutuna vurgu yaparak yazmasının ve kadın geleceği konusundaki kaygılarını dile getirmesinin kadının içinde bulunduğu duruma ve geleceğine nasıl bir boyut kazandırdığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunun için ise öncelikle kadının ve doğanın maruz kaldığı sömürü konusunda doğrudan bağlantılar olduğuna vurgu yapan ekofeminizm akımı kapsamında günümüz toplumları tarafından olumlanan teknolojik ve bilimsel gelişmeleri değerlendireceğiz. Diğer yandan kadınlarını yitiren bir dünyanın kendi sonunu getireceği vurgulanan eserde, kadınlığın yitirilmesi ile karşı karşıya kalınmasını, Deleuze ve Guattari'nin ortaya koyduğu *kadın-oluş* kavramı çerçevesinde irdeleyeceğiz.

Anahtar sözcükler: *Amin Maalouf, Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl, Deleuze ve Guattari, kadın-oluş, ekofeminizm*

Abstract

Although Lebanese-French author Amin Maalouf mostly deals with the issues on history, society, East-West dichotomy, cultural diversity, immigration, exile, and identity in his works, he questions the future of all humanity through women who are endangered by scientific developments as portrayed in the novel *The First Century after Beatrice*. This article aims to convey how Amin Maalouf's writings emphasize the quantitative dimension regarding the inequality between women and men and his concerns about the future of women, by adding a new dimension to the situation as well as the future of women. With this, first we will evaluate the technological and scientific developments affirmed by today's societies within the ecofeminist movement scope, which emphasizes the relationship between the exploitation of women and nature. In addition, this article emphasizes that a world who loses its women will bring its own end. Finally, we will examine the loss of femininity within the conceptual framework of *becoming-woman* as set forth by Deleuze and Guattari. Deleuze and Guattari attache importance to the concept of becoming, which pushes the limits of human beings in the context of their potential to develop by approaching the current conditions via the other realities they encounter. While emphasizing that the multiplicity and diversity of a world is destroyed without women, Maalouf indicates that with the deprivation of daughters to be born through Béatrice, not only women but all humanity will gradually lose its hope pertaining to the realization of the process of becoming-woman. The concept of becoming, which aims to establish a suitable foundation for the questioning of the existing order rather than be seen as a goal to be reached, requires rattling

the existing order. By constructing a world whose balance is deteriorated with the decrease of the female population and the elimination of the possibilities of becoming, Amin Maalouf provides the necessary disorder for the reader to enter both the chaotic and the dystopic world he constructs. Consequently, the image of the corrupted order de-territorializes the reader and paves the way for them to be critical towards the idealized scientific development.

Keywords: *Amin Maalouf, The First Century after Beatrice, Deleuze and Guattari, becoming-woman, ecofeminism*

Extended summary

Although Lebanese-French writer Amin Maalouf mostly deals with history, society, East-West dichotomy, cultural diversity, immigration, exile and identity in his works, in his novel *The First Century After Beatrice*, which he fictionalized in the genres of science fiction, anticipation and dystopia, he questions the future of all humanity through the endangered women because of scientific developments. In this novel published in 1992, the narrator Professor G., who is the alter-ego of the author, tells the troublesome process that will be caused by the obsession of the human race to have a son, which started in the East and eventually affected the whole world. The author examines the equality between men and women, which is still not fully achieved even in the West perceived as the most developed societies of our time, not in the conditions of the real world we live in, but in a world order whose realization gives people trepidation. By taking up the East-West dichotomy Maalouf not only warns his readers but also reveals his reservations about the rapid scientific development with his usual wise and sensitive attitude.

This article aims to reveal how Amin Maalouf's writing on the inequality between women and men by emphasizing the quantitative dimension and expressing his concerns about the future of women adds a dimension to the situation and future of women. To this end, we will first evaluate the technological and scientific developments affirmed by today's societies within the scope of the ecofeminism movement, which emphasizes the links between the exploitation of women and nature. According to the male-dominated point of view, scientific development is an indication of mankind's victory against nature. It would not be wrong to say that Amin Maalouf's point of view in his work entitled *Disordered World* (2009), in which he deals with the world struggling with global warming, climate changes, natural disasters, as well as economic and political crises caused by wrong policies, has similarities with the ecofeminist movement. Western civilization, which is based on the brutal consumption and exploitation of all the resources on earth, ignores the danger that modernity could bring the end of the world, as well as other living species and the human race. Maalouf brought the ecological perspective closer to ecofeminism, adding a new dimension to the future of the world and humankind, by linking the elements of woman and scientific development with the conflict between nature and human beings in his work entitled *The First Century After Beatrice*.

On the other hand, this work emphasizes that a world that loses its women will bring its own end and we will examine the loss of femininity within the framework of the concept of *becoming-woman* put forward by Deleuze and Guattari. They attach importance to the concept of becoming, which pushes the limits of human beings, in the context of its potential to develop the perspective of the latter by approaching the conditions of the human being through other realities they encounter. The basis of this concept is to be able to think in ways others feel, without developing a different sensitivity and transforming into the other. Despite being one of the first to notice the anxious situation that surrounds the world, being a man and having a grandson instead of a granddaughter prevented him from perceiving situations that are different from the situation he was in. For Deleuze and Guattari there is something even more transcendent than becoming-woman, which appears as "becoming-girl". The girl-child who is most in a position in which her body is stolen from her, is most interfered about what to do with her body. As much as being-woman, the figure of the girl is "related to breaking this coding" imposed on her (Stark, 2018: 58), and in this context, it becomes even more meaningful that Amin Maalouf centered the figure of the girl through his daughter Béatrice as the key to the future.

In *The First Century After Beatrice*, it is emphasized that the plurality and diversity of a world without women have disappeared, and that the *becoming*s that could be sensed through them were also destroyed. Our modern, capitalist, male-dominated societies, which create a single type of person against all kinds of differences, accelerate this process with the help of scientific development. Being-woman expresses a condition that is not unique to women, but a condition in which women must also be. Women, to whom the male-dominated structure makes them forget their differences and imposes this structure's own values, has also lost the capacity to resist and criticize the system. The individual, whether male or female, should be able to leave their existing identities aside and transition into the process of "becoming-imperceptible" (fr. *devenir imperceptible*). As long as our view of the other is from the perspective of the majority, we cannot develop an innovation, a difference, a resistance and a criticism.

The concept of becoming, which aims to provide conditions suitable for questioning the existing order, rather than being a goal to be reached, requires shaking the order. Amin Maalouf, by constructing a world whose balance is deteriorated with the decrease of the female population and the elimination of possibilities of becoming, first provides the necessary disorder for the reader to enter into becoming with the chaotic and dystopic World he constructs. Somehow, with the image of the corrupted order it deterritorializes (fr. *déterritorialisation*) the reader, and paves the way for them to be critical of the idealized scientific development. It can be added that in this work, Maalouf aims at reterritorialization, which he brings face to face with reality through the concept of deterritorialization, which means "the disintegration of order, borders and form" (Sutton; Martin-Jones, 2020: 161). Deleuze and Guattari's concept of becoming based on plurality and difference also comes to the fore in this work, emphasizing the importance of balance on earth and that every living species is equally valuable. This work emphasizes that the earth is the "primitive, wild unity of desire and production" (Deleuze; Guattari, 2012: 189), which Deleuze and Guattari

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

examined philosophically, and it demonstrates that "we can imagine a world or a future that is not yet given from the present or actual world" through literature and philosophy, which are "separate expressions of the power of becoming" (Colebrook, 2009: 19)

Giriş

Amin Maalouf yapıtlarında tarihten topluma, Doğu-Batı karşıtlığından, kültürel çeşitliliğe, göç ve sürgünden, kimlik sorunlarına kadar uzanan birbirinden farklı konuları hem kurgusal olarak, hem de deneme tarzında irdeleyen Lübnan asıllı çağdaş bir Fransız yazardır. 1993 yılında *Tanios Kayası* adlı romanı ona Goncourt ödülünü, 1998 yılında ise Ölümcül Kimlikler adlı yapıtı Avrupa Deneme Ödülü'nü kazandırmıştır. 23 Haziran 2011 yılından bu yana Fransız Akademisi (fr. *Académie française*) üyesidir. Ele alacağımız *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* (1992) adlı romanı ne daha önce yayınladığı ne de daha sonra yayınlayacağı kitapların biçimi ve konusuyla doğrudan bir benzerlik taşır. Son romanı *Empedokles'in Dostları* (2020) tür olarak benzerlik taşısa da -ikisinin de önceleme romanı olduğunu söylemek yanlış olmaz- konu olarak biri kadının geleceğini, diğeri ise tüm insanlığın geleceğini ele almaktadır. İlkinde, kadının geleceğinin kaçınılmaz olarak tüm insanlığın – erkeğin de dahil olmak üzere – geleceğinden bağımsız olamayacağı belirgin bir biçimde vurgulanır. Öte yandan, diğer kitaplarından farklı olarak, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* geçmişte değil gelecekte geçen ve insan ırkının özellikle Doğu'da başlayan ama sonunda tüm dünyayı etkileyecek olan erkek çocuğu sahibi olma saplantısının neden olacağı sıkıntılı süreci anlatmaktadır. Bir söyleşisinde, Amin Maalouf bu kitabının konusuyla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:

> Sonrasında Dünya'da meydana gelen bazı değişiklikler, genetik etik sorunlar, genetik manipülasyonlar, Kuzey ile Güney arasındaki kopukluk gibi konular beni kaygılandırdı. Bu sorunlardan esinlenerek *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*'ı yazdım. Lübnan'dan geliyor olsam da beni kaygılandıran tek konu bu değildi, ve bu konuyu benim için sözünü etmem gereken ilk konu haline getirmek kolay olmadı. (Dia, 1995: 79)[1]

Maalouf'un daha 1993 yılında kadın sorununa ve kadın geleceğine öncelik vermesinin nedeni, kadınlık durumu ile tüm insanlığın durumunun doğrudan ne denli bağlı olduğunun ayırdında olmasıdır. Öte yandan, 25 yaşından beri yaşadığı Batı kadar, 25 yaşına kadar içinde doğup büyüdüğü Doğu toplumlarını da yakından biliyor olması, diğer konularda olduğu gibi, kadın konusunda da özel bir hassasiyet geliştirmesine neden olmuştur. Yeryüzünde giderek azalan kadın nüfusu ve kadının geleceği konularında kaygıları olsa da, her zamanki barışçıl ve insani bakış açısı sayesinde konuyu karamsarlıktan uzak bir biçimde ele aldığını ve anlattıklarının bir yargıdan ziyade bir öngörü olduğunun altını çizmek gerekir. Gerçekten de ele aldığı konu ne olursa olsun, Maalouf'un bakış açısı her zaman olumlu ve insanlığa olan inancı olabildiğine güçlüdür: "Bu ortak serüvene inanılırsa ancak özel yolculuklarımız bir anlam kazanır. Bütün kültürlerin eşit ölçüde saygıdeğer olduğuna inanılırsa ancak onları değerlendirme, hatta yargılama yetisine sahip olunur [...]" (Maalouf, 2009: 188).

Kadın konusunda da benzer bir yaklaşıma sahip olan yazar için, bütün insanların – ister kadın olsun, ister erkek olsun – eşit ölçüde değerli olduğu ve yaşadığımız dünyanın dengesi

için vazgeçilmez oldukları tartışma götürmez bir gerçektir. Bu bağlamda, kadın nüfusunun giderek azalarak kadın-erkek dengesinin bozulması, dünyayla daha derin bağlar kurabilen kadın bakış açısının da azalması anlamına gelmektedir ve bu hem nicelik açısından hem de nitelik açısından dünyamız için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu açıdan, makalemizde kadın geleceği konusunu ve kadınlığı tehlikeye giren dünyanın içinde bulunduğu durumu, Deleuze ve Guattari'nin ortaya koyduğu *kadın-oluş*[2] kavramı ile kadının ve doğanın maruz kaldığı sömürü konusunda doğrudan bağlantılar olduğuna vurgu yapan *ekofeminizm* akımı çerçevesinde irdeleyeceğiz. Bu bağlamda Sutton ve Martin-Jones'un saptaması olan "kadın-oluş, hayvan-oluş, algılanamaz-oluş gibi fikirler[in], feminizm, postfeminizm, çevrecilik ve siyaset bilimi gibi birçok alandaki bir dizi etik tartışmada kullanılmaya başla[ndığını]" anımsatmakta yarar var (Sutton; Martin-Jones, 2020: 68).

1. Kitabın kurgusu üzerine

Amin Maalouf'un kitaplarında alışık olduğumuz, kahramanlarının yazarın yansıması, bir açıdan "alter-ego"su (öteki "ben"i) oluşu *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı yapıtta da karşımıza çıkmaktadır. Kitabın baş kişisi ve anlatıcısı Profesör G., Amin Maalouf'un dünyaya ve insanlığın geleceğine dair taşıdığı kaygıların tamamını taşımanın yanı sıra, onun hassasiyeti, bilgeliği ve öngörüsüne de sahiptir. Profesör G. üzerinde çalıştığı bokböceği (fr. *scarabée*) ile ilgili bir konferansa katılmak üzere gittiği Kahire'de, bir tür iksir olan ve bunları tüketen erkeklere erkek çocuğu vaat eden "bokböceği baklaları"nın varlığını öğrenir. Bu böceğin Eski Mısır'da simgesel bir değerinin olduğunu ve yüzyıllardır tılsımlı kabul edilerek, hem yaratılışın, hem erkekliğin, hem de doğurganlığın simgesi olarak yorumlandığını anımsatmak gerekir (Cambefort, 1987: 15). Ayrıca Maalouf, kitapta da bu konuya değinir ve bokböceğine tapma geleneğinin Mısır sınırlarını aşarak Yunanistan'dan, Fenike'ye, Mezopotamya'dan Roma'ya, hatta Etrüsklülere kadar yaygınlaştığını vurgular (Maalouf, 2014: 14). Profesör G. Mısır seyahatinden döndükten sonra Paris'te iş arkadaşının yerine Afrika çekirgeleri ile ilgili verdiği bir röportaj sırasında sonradan hayat arkadaşı olacak gazeteci Clarence ile tanışır. Clarence, Hindistan'a yaptığı bir yolculuk sırasında benzer bir maddenin Hindistan'da da erkek çocuğu doğumlarını sağlamak amacıyla kullanıldığına tanıklık eder. Bu ürperti veren gerçek zamanla, bokböceklerinden başka bir şey düşünmeyen Profesör G. ve yakınlarının gündeminin başına oturur. Clarence'ın yayınladığı bir gazete makalesiyle bu konu medya ve tüm dünyada yankı bulurken, böylesine ayrımcı doğum oranlarının küresel boyutta bir felakete yol açacağı kaygısı gittikçe yayılmaktadır. Hatta bu olayın geçmiş yıllarda Afrika'nın bazı bölgelerinde kızamığa benzer bir salgın gibi yayılarak, kadınlara ve kız çocuklarına karşı bağışıklık sağlamış olabileceği konusu da gündeme gelir (Maalouf, 2014: 56). Bunun sonucunda, bazı Güney ülkelerinde kadın nüfusu erkek nüfusunun 1/7 oranına kadar düşmüştür. Kitabın yayınlandığı 90'lı yılların bilimsel ve tıbbi açıdan önemli bir gelişme olan bebeğin cinsiyetinin doğmadan önce, daha anne karnındayken, belirlenmesini sağlayan ultrason cihazlarının ve tüp bebek uygulamalarının yaygınlaşmaya başladığı zamanlar olduğunu anımsatmakta yarar var. Bu bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde doğacak bebeğin cinsiyetinin önceden öğrenilmesi ve istenmeyen cinsiyetten olan bebeğin

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

aldırılabilmesi durumu yazarınkilere benzer kaygıları ve sorgulamaları beraberinde getirmiştir. Öte yandan, kitabın yazılış tarihi itibariyle, uzun yıllar boyunca tek çocuk politikasının uygulandığı Çin gibi ülkelerde kız çocuklarının anne karnındayken aldırılması ya da doğar doğmaz boğularak öldürülmesi sonucu dünya genelinde kız çocuğu doğumlarının giderek azaldığı dönemde insanoğluna yöneltilen bir uyarı niteliğinde olduğunu da unutmamak gerekir. Kitabın yayınlandığı tarihte ve hatta günümüzde bile henüz yalnızca erkek çocuk sahibi olmayı sağlayacak gizemli bir iksir bulunamamış olsa da, insanlığın geliştirdiği kız çocuklarından kurtulma yöntemleri sayesinde, Maalouf'un kehanetinin geçerliliğini koruduğu da bir gerçektir. Ancak, Maalouf'un kurguladığı ve varsaydığı dünyada Kuzey'in büyücü/bilim insanları (fr. *les apprentis-sorciers*) en öncelikli değer olarak gördükleri bilimsel gelişmeler sayesinde kız çocuklarına karşı bağışıklık yaratan bu maddeyi keşfederek Güneydeki ayrımcı ve eşitliksiz doğumlara neden olacaklardır. Ayrıca, bu madde Güneydeki bazı siyasetçilerce istenmeyen etnik grupları yok etme aracı olarak kullanılmaya başlayacak ve bu da özellikle bu ülkelerde çok şiddetli ayaklanmalara, iç savaşlara neden olacaktır. Kız çocuklarının giderek azalmasıyla dünya kendini genel bir güvensizlik ve nefret içinde bulacaktır. Profesör G.'nin tüm bu gelişmelerin ayrımına varması her zaman hayalini kurduğu kızı Béatrice'in doğduğu üç sıfırlı yıla karşılık gelmektedir ve yeni başlayan yüzyıl Béatrice'ten sonra 10, 20, 30 diye adlandırılacaktır; tıpkı Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya*'sında "Ford'dan sonra 600'ler" denmesi gibi.

Béatrice adı Latince "mutlu" anlamına gelen "beatus" sözcüğünden gelmektedir ve "mutluluk getiren kadın" anlamını taşımaktadır. Profesör G.'nin iyimserlik beslerken içinde bulunduğu dünyanın giderek karanlığa gömülmesinin nedeni doğabilecek Béatrice'lerden yoksun kalmasıdır. Maalouf'a göre kız çocuklarını, dolayısıyla da kadınlarını ve kadınlığını yitirmekte olan insanlık, aynı zamanda içinde yaşadığı dünya ile daha barışçıl bağlar kurabilme yetisini de yitirmektedir. Giderek kaosa dönüşen bir ortamda ötekine karşı duyduğu güvensizlik ve kaygı duyguları, anlatıcı-kişi Profesör G'nin, yaşadığı kent olan Paris'i terk edip Savoie Alpler'indeki ailesinden kalma köy evine kalıcı bir biçimde yerleşmesine neden olacaktır. Anlatıcı, kitabın sonunda İncil'den esinlenerek Alp Dağları'na sığınışını şu biçimde anlatır:

> Çalışa dinlene geçirilen sayısız günün sonunda Savoie'daki inim, rahatça oturulabilir bir yere döndü; benim gözümde burası Ararat* dağının işlevini üstlendi – Nuh'un gemisinin yanaştığı bu Ermeni dağını bilirsiniz dünya üstündeki korku, Tufan'daki sular gibi yükseliyor, kuru yerde duranlara bu gösteri görkemli gelebilir.
>
> *Çevirmenin notu: Ağrı dağı. Yazar, Ağrı dağının bir Ermeni dağı olduğunu söylüyor. (Maalouf, 2014: 166)

Amin Maalouf ele aldığı konuyu karamsar bir ruh hali içinde değil, geleceğe ilişkin duyulan bir kaygı ve dikkate alınması gereken bir uyarı olarak görmektedir. Ancak yazar bu konuya aklıyla ya da mantığıyla değil de duyarlı bir biçimde, olabildiğince insancıl ve saf duygular ile yaklaşmaktadır; tavrında bir anaçlık, bir kadın duyarlılığı olduğu da söylenebilir. *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı yapıtında ele aldığı bilimsel gelişmenin yıkıcı olabilecek sonuçları konusunda Ölümcül Kimlikler adlı deneme kitabında okuyucusuna şu soruyu yöneltir:

> Bu örneklerde, bugünkü uygarlığın karşımıza ne zaman bir sorun çıkarsa her defasında, Hızır gibi yetişip bize onu çözecek çareleri de verdiğini söylemeye çalışmış olabilir miyim? [...] Gene de bilimin ve modern teknolojilerin insana verdiği muazzam gücün, biri yıkıcı, öteki onarıcı, birbirine zıt iki kullanıma yaradığı doğru. (Maalouf, 2016: 106)

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl her ne kadar bir önceleme romanı kurgusu ile yazılmış olsa da, yazarın gazetecilik yıllarından kalma deneme tarzında yazma alışkanlığı ve Doğuya özgü duygu seli içinde yazma biçimi ile birleşip ortaya biçemsel olarak oldukça farklı bir yazma biçimi çıkmıştır (Dia, 1995: 76). Dolayısıyla yazar yazdıklarını okuruyla yapılan bir gerçeklik anlaşması üzerine dayandırmaya gayret etmektedir. Bir yandan bu olayları gelecekte yaşamış biri olarak önceden haber verme zorunluluğu hissi yaratmaya özen gösterirken, diğer yandan da anlatısı boyunca sorduğu sorularla okuyucuyu yönlendirmekte, düşünmeye itmektedir :

> Neden kentten ve tüm uygar yaşamdan kaçıp gitmek zorunda kaldım? [...] Çevreyi sarmış dehşet duygusuna karşın, sonuna kadar soğukkanlılıkla yazmaya çalışacağım. Şu anda, dağ başındaki sığınağımda kendimi güvende hissediyorum ve elim; gerçeklerden aklımda kalanları sıralayacağım, henüz boş duran bu sayfalar üstünde hiç titremiyor. (Maalouf, 2014 : 11-12)
>
> Bundan beri, ne zaman o ayrımcı doğum konusuyla karşılaşsam, kulaklarım dikiliyor. Çünkü bilinenler hâlâ biliniyor, sayısız olası alıcı var ve kazancın çekiciliği meslektaşlarımızdan birçoğunu kör ediyor. Nasıl kaygılanmasın insan? (Maalouf, 2014 : 58)

Yazar, kitabın ilk bölümü olan A'da (kitabın Fransız alfabesinin 26 harfi ile başlıklandırılmış 26 bölümden oluştuğunu ve Türkçeye de Fransız alfabesine sadık kalınarak çevrildiğini hatırlatmak gerekir), B Bölümünden başlayarak olayları anlatmaya başlayacağı ve 44 yıl sonrasına götürdükten sonra yaklaşık kitabın basıldığı yıllara geri dönerek birinci tekil kişi adılıyla konuşturduğu baş kişisi Profesör G. ile okuyucusu arasında, her ne kadar bir özyaşamöyküsü olmasa da, Philippe Lejeune'ün tanımladığına benzer bir okuma ve özyaşamöyküsel anlaşma (fr. *le contrat de lecture, le pacte autobiographique*) yoluna gider. Olayları olduklarını varsaydığı biçimiyle ve olduklarını varsaydığı zamandaki duygularla vermeye özen göstererek kurgu içinde bir oyuna girişir (Lejeune, 1996: 43).

> Giriş bölümü için bu kadar yeter! Sadece olayları anlatacağıma söz vermiştim kendime. (Maalouf, 2014: 12)
>
> Uğraşsaydım, Clarence'ın kullandığı sözcükleri anımsayabilirdim, onlar benimkilerden çok daha incelikliydi. Bile isteye bundan kaçındım. Her şey hem öfkeli, hem şen şakrak bir tonla yazılmıştı, bu da tüm olup bitenlerden sonra, şimdi okununca korkunç görünebilirdi. (Maalouf, 2014: 29)

Amin Maalouf kitapta ele aldığı bu konuyu o kadar önemsemektedir ki, inanırlığını artırmak için önceleme tarzında kurguladığı bu romanı, tıpkı özyaşamöyküsü yazarlarının metni yazma zamanında hissettiği duyguları açıklamak için çizgisel bir biçimde çocukluğundan başlayarak kitabı yazdığı zamana kadar uzayabilen özyaşamöyküsünün zamansal çizgiselliğini bozmayı göze alarak sonradan olacak olayları önceden anlatmak gibi bir tutum izlemekten geri durmaz. Ancak Profesör G.'deki bir takım tutarsızlıklar daha kitabın ilk sayfalarından başlayarak okurun dikkatini çeker. Klasik romanlardan alışık olduğumuz, kişinin roman

boyunca yapılan betimlemeler, ruhsal çözümlemeler ile toplumsal ve kültürel alışkanlıkları çerçevesinde okuyucu tarafından özümsenmesi yerine, o an için gerekli olan kişisel özellikler birkaç tümceyle geçiştirilir. Okuyucu bir bütünlük içinde değil de kişiyi parça parça tanımak zorunda kalır ve dolayısıyla daha ilk satırlardan itibaren yazarın okur ile kurmak istediği bağ sekteye uğrar.

Gerçekten de günün birinde, insanoğlunun yüzyıllardır içten içe beslediği erkek çocuğu sahibi olma arzusu sıradan bir iksir ya da ilaç ile olanaklı olabilseydi, dünyada neler olurdu? Sadece Güney ya da Doğu toplumlarında değil, Kuzey ya da Batı toplumlarında da var olan kadın düşmanlığı, bir biçimde dünyadaki kadın/erkek nüfusunu ciddi bir oranda saptırsa, dengesizleştirse, neler olabileceğinin, özellikle kitabın yayımlandığı 1990'lı yılların başında, bu denli derinlemesine irdelenmesi olması oldukça ilginçtir. Maalouf'un belki her gün, özellikle haklar açısından sorguladığımız kadın-erkek eşitsizliğine ya da eşitliğine, çok daha somut ve kavranabilir bir yaklaşım sergileyebilmiş olması yapıtını daha da olağan dışı kılmaktadır. Doğacak kadın nüfusunu olabildiğince aza indirgeyerek, insanoğlu aslında, erkek çocuk aracılığıyla soyunu sürdürmek isterken, kendi soyunun sonunu hazırlamış olmayacak mı? İsteyerek bile olsa, kız çocuğu sahibi olanlar en gelişmiş Batı ülkelerinde bile kızlarını yalnız başına sokağa bırakamaz hale gelecekler. Profesör G.'nin kızı Béatrice için kaygılanmasının temel nedeni tüm dünyayı karanlığa boğabilecek bu korkudan başka bir şey değildir. Maalouf'un kurguladığı dünyada, özellikle az gelişmiş ülkelerde, devlet başkanları bu yöntemi bazı etnik grupları, bazı toplulukları zaman içinde yok etmek amacıyla kullanmaktadır; ayrıca kadınlar tecavüze uğramakta, hatta kaçırılmaktadır. İnsanoğlu bir anda kendi eliyle yok etmekte olduğu kadının ve kadınlığın kendisinin var olma nedeni olduğunu anlamış ve onun ardına düşmüş gibidir. Amin Maalouf'un altını çizmek istediği konu tüm bu olabilecekleri kavrayabilmek için olayların bu noktaya gelmesinin zorunlu olmadığıdır. Önceden kolaylıkla öngörülebilecek bu tür konularda dünyanın bir araya gelmesi ve bir çözüm arayışı içine girmesi çok büyük önem taşımaktadır. Maalouf'a göre, günümüz erkek egemen toplumlarının iklim değişiklikleri gibi daha genel olduğunu düşündükleri konularda bile bir uzlaşmaya varamazken, daha derin ve kültürel olarak çok farklı algılanan kadın konusunda ortaklaşa bir karar almaları olası gözükmemekte ve erkek egemen Batı kültürünün yansıması olan bilimsel gelişme de yardım etmek yerine olaylara tam tersi yönde etki etmektedir.

Kitabın sonunda Béatrice erkek arkadaşından hamile kalır ve bir erkek çocuk dünyaya getirir. Profesör G. torununu görmek üzere hastaneye gittiğinde polis memurlarına rastlayınca şaşırır; çünkü içinde bulunduğu duruma rağmen kendisinin düşünemediği bir nedenle hastanede bulunuyorlardır: doğan kız çocuklarını kaçırılma olasılığına karşı korumaya gelmişlerdir (Maalouf, 2014: 159). O distopik dünya çoktan başlamıştır ancak insanoğlu bunun ayrımına varmakta geç kalmıştır. Kadın ve doğurganlık konusunu ele aldığı *Damızlık Kızın* Öyküsü'nde Margaret Atwood'un kadınların içine düştükleri durumun anlaşılmasının zorluğu konusunda yaptığı saptama burada da geçerlidir: "Yaşardık her zamanki gibi, aldırmadan. Aldırmamak cehaletle aynı şey değildir, üstüne çalışman gerekir. Hiçbir şey bir anda değişmez: derece derece ısınan bir küvette farkına varmadan haşlanarak ölürsünüz." (Atwood, 1992: 74)

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

2. Bilimsel gelişmelere karşı duyulan endişe ve ekofeminizm

Maalouf, Batı'nın değerlerinden çok, çıkarlarını korumak amacıyla dünyanın geri kalanına karşı savaşmak zorunda kaldığı sürece bu değerlerin içinin boşaltılmasından kaygı duyduğunu vurgulamaktan geri kalmaz. Kadın sorununun yanı sıra, Maalouf'un kaygı duyduğu konulardan birisi de bilim ve teknolojinin nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığıdır. Bu konuya Çivisi Çıkmış Dünya adlı yapıtında da vurgu yapar:

> Bilime olan güvenim hem sonsuz hem de kısıtlı. Bilimin, kendi alanıyla ilgili sorulara, yavaş yavaş bütün yanıtları verebileceğine ve böylece bize de en olmadık düşlerimizi gerçekleştirme olanağı kazandıracağına inanıyorum. Bu hem baş döndürücü hem de korkutucu bir şey. Çünkü insanlar her şeyi, en iyiyi de en kötüyü de düşleyebilir, ikisi arasında seçim yapma konusundaysa bilime bel bağlanamaz. (Maalouf, 2009: 210)

Bilimsel gelişmenin insan yaşamı üzerindeki etkilerinin ne olacağı ya da Doğu ile Batı-kitapta Kuzey ülkeleri ile Güney ülkeleri olarak veriliyor-arasındaki çatışmadan öte, insanın maddi, yani bilimsel ve teknolojik gelişimi ile manevi ve ahlaki gelişimi arasında oluşan uçurumun giderek derinleşmesi yazarı endişelendiren konuların başında gelir. Bilimsel gelişmeyi insanoğlunun yaşadığı doğaya egemen olma veya üstün gelme arayışı ve çabası olarak tanımlayacak olursak, elde edilen bilimsel olanaklarla kadının varlığına ve doğasına müdahale etmek de erkek egemen Kartezyen dünyanın meşru gördüğü bir bakış açısıdır. Günümüzde insanoğlunun fiziksel ve zihinsel bütünlüğünü yok edebilecek, hatta onu tamamen bu gezegenden sonsuza dek silebilecek olanaklar çoktan icat edilmiştir; günden güne bu olanaklar, bilim ve teknoloji sayesinde daha da artmaktadır. Amin Maalouf yapıtında günün birinde "teknolojik gelişmelerin ters tepeceği" gerçeğine gençliğinde hemen herkes gibi inanmadığını vurgulayarak (Maalouf, 2014: 11), okuyucusu ile zaman içinde bu konuda edindiği çekinceleri paylaşmaktan geri kalmaz: "Zaman gelir, artık tehlikeli olmaya başladığında, teknolojik gelişmelerin hızını yavaşlatmak ya da artışının önüne geçmek gerekir" (Maalouf, 2014: 59). Ancak Maalouf gibi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki savaşları ve kıyımları bizzat yaşamış bir yazarın gözünden, insanoğlu her ne kadar bilimsel gelişme ile somut olarak ilerlemiş görünse de, insan zihnini harekete geçiren bilişsel süreçler insanlığın mağarada yaşadığı dönemden pek de farklı değildir: insanoğlunu aynı açgözlülük, ötekine karşı duyulan aynı kin, aynı üstün gelme arzusu, kısacası aynı ilkel dürtüler tanımlamaya devam etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ve geçmişte olanlar göz önünde bulundurulduğunda, Maalouf'a göre olabilecekleri görmezden gelmenin kimseye bir yararı yoktur. Kitapta Profesör G. gazeteci olan hayat arkadaşı Clarence'a mesleği hakkında şunları söyleyerek, onu gizemli iksirin peşini bırakmaması için cesaretlendirir ve söyledikleri tüm insanlara yöneltilen bir mesajdır: "Şimdide geleceğin imgesini okuyabildiğin zaman mesleğin yüce, benzersiz bir anlam kazanıyor çünkü gelecek tamamıyla şimdinin içinde barınır ama maskelenmiş, şifrelenmiştir ve düzensizdir" (Maalouf, 2014: 39).

Son yıllarda feminizm ile ekoloji arasında bağ kurarak ortaya çıkan ekofeminizm akımına göre kadın doğayı temsil ederken, erkek de bilim ve kültüre karşılık gelmektedir. İlk kez Françoise d'Eaubonne tarafından 1974 yılında *Le féminisme ou la mort* (*Feminizm ya da Ölüm*) adlı yapıtta kullanılan bu kavram aracılığıyla (Burgart Goutal, 2018) kadınların doğa ile ilişkilerinin özel oluşuna vurgu yapılmaktadır. Ekofeminist bakış açısına göre başlıca iki türlü tahakkümden

(baskıdan) söz etmek olasıdır: bir yandan erkeğin kadına karşı, diğer yandan da insanoğlunun doğaya karşı uyguladığı tahakküm (Larrère, 2012). Burada hem doğanın, hem de kadınların erkek egemen Batı kültürü tarafından sömürüldüğü üzerinde durulmaktadır. Larrère'in de vurguladığı gibi, genel olarak ekolojik eleştiri bilimsel ve teknik modernitenin üstün geldiği bir dünya idealini sorgulamayı amaçlar. Erkek egemen bakış açısına göre bilimsel gelişme insanoğlunun doğaya karşı verdiği güç savaşının kazanıldığının göstergesidir. Amin Maalouf'un özellikle küresel ısınma, iklim değişiklikleri, doğal felaketlerin yanı sıra yanlış politikaların neden olduğu ekonomik ve siyasi krizlerle mücadele eden dünyayı ele aldığı Çivisi Çıkmış Dünya (2009) adlı yapıtındaki bakış açısının ekofeminizm akımı ile benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle yeryüzündeki tüm kaynakları hunharca harcama ve sömürme üzerine kurulu Batı uygarlığı, modernitenin üzerinde yaşadığımız dünya ile birlikte hem diğer canlıların hem de insan ırkının sonunu getirebileceği tehlikesini görmezden gelmektedir. Maalouf, *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı yapıtında ise doğa ve insan çatışmasına kadın ve bilimsel gelişme unsurlarını da ekleyerek dünyanın ve insanoğlunun geleceğine yeni bir boyut kazandırarak, ekolojik olan bakış açısını ekofeminizme daha da yaklaştırmıştır. *Women and Life on Earth* (WLOE - Yeryüzünde Kadın ve Yaşam) adlı ABD kökenli Sivil Toplum Örgütü 1979 yılında yayımlanan bildirisinde, Maalouf'un bu bakış açısına benzer bir yaklaşım sergileyerek, insanlığı ve dünyayı bekleyen tehlikeyi açıkça ortaya koymuştu:

> Toplumumuzu kontrol eden güçler varlığımızı silahlanma ve nükleer enerji, toksik atıklar ve genetik mühendislik ile tehdit etmektedir. [...] Bir yandan da dünyaya ve topluluklarına uygulanan sömürü ve vahşet ile her gün kadınlara karşı uygulanan fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddet arasında bağlar gözlemlemekteyiz. (WLOE Bildirisi, alıntılayan: B. Goudal, 2018: 68)

İnsan geleceği açısından genetik gelişmelerin yaratabileceği tehlikeyi ele alan *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*'da, doğayı, maneviyatı, duyguları simgeleyen kadının geleceği bilimselliği, akılcılığı ve gelişmeyi simgeleyen erkeğin ellerindedir (Burgart Goudal, 2018: 77). Bu bağlamda akılcılık ve gelişmenin doğadan kopuş ile olanaklı olacağı düşüncesine karşılık, ekofeminizm insanoğlunun bize dayatılanlardan başka biçimlerde gelişme gösterebileceğine vurgu yapmaktadır; çünkü yaşanabilir bir dünya ve gelecek için her türlü alana – doğa ile inşa ilişkisine olduğu kadar, erkek ile kadın arasındaki ilişkiye de – ekolojik bakış açısının kazandırılması gerekmektedir (Burgart Goudal, 2018: 78). Diane Roman'ın da vurguladığı gibi, özellikle doğum kontrolünü sağlayan olanakların doğal sürece el atması hem kadınlar hem de doğa açısından bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu tür bioteknolojik uygulamaların ise kadının ve kadın bedeninin düşüncesizce sömürülmesinin yeni bir biçimi olup olmadığını da sorgulayarak (Roman, 2013: 19), doğurganlık konusunda tıp biliminin müdahalesinin kadının araçsallaştırılmasına yol açabileceğinin altını çizer (Roman, 2013: 22). Bu açıdan bakıldığında, bilimsel gelişmeler sayesinde kadın bedeni üzerinde müdahalede bulunarak doğacak çocukların cinsiyetini belirleme girişimi doğanın sömürülmesi ile koşutluk göstermektedir. Amin Maalouf'un farklı bir biçimde yazdığı *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl* adlı kitabı ekofeminist bir yaklaşımla kadının bilimsel gelişmenin kurbanı olabileceğini gözler önüne sererken, bu durumun dünyanın ve insanoğlunun kadın-oluş sürecini de sarstığı saptamasını da ortaya koyar.

3. Béatrice ya da kadın-oluş

İnsanlık, Maalouf'un kurguladığı dünyada ayrımcı doğum oranlarının yedi erkeğe bir kadın düşecek kadar yaygınlaştığını çok geç fark etmiştir. Günümüzde Birleşmiş Milletlerin verilerine göre dünya nüfusunda her 100 kadın için 102 erkek düşmektedir. (Charrier; Mourgere; Hajdukowicz: 2019). Kadın veya erkek doğma olasılığının normal koşullarda eşit olduğu, kadınların daha uzun süre yaşadıkları, savaşlarda ya da silahlı çatışmalarda ölme olasılıklarının daha düşük olduğu düşünüldüğünde, küresel boyutta kadın nüfusunun erkek nüfusundan daha fazla olması beklenirken, tam tersinin nedenleri neler olabilir? Maalouf'un kitabında sözünü ettiği ve özellikle Çin'deki tek çocuk politikası nedeniyle kız çocuklarının daha anne karnındayken ya da doğduktan sonra öldürülmeleri (Maalouf, 2014: 30), Hindistan'ın bazı bölgelerinde kocası ölen kadınların eşleriyle birlikte canlı canlı yakılması gibi geleneklerin var olması (Maalouf, 2014: 33) veya Maalouf'un öngördüğü ayrımcı doğum yöntemlerinin kullanılıyor olma olasılığı (Maalouf, 2014: 55) bu dengesizliğe neden olmuş olabilir mi? Tabi kadınların az gelişmiş ülkelerde doğum yaparken ölme olasılıklarının oldukça yüksek olduğu ve töre gibi gerekçelerle cinayete kurban gitmeleri gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Tüm bu etmenlere karşın, neredeyse eşit olan bu oranların dengesi bozulduğunda dünyada olabilecekleri ön görmek çok da zor olmasa gerek. Maalouf gibi erkek çocuğu sahibi olma saplantısını, Lübnan'da doğup büyüyen ve bu duruma her an tanık olmuş duyarlı bir insan olarak yetiştiyseniz, tüm bunlar oldukça kışkırtıcı ve ürpertici olsa da olanaksız gözükmemektedir. Maalouf, metin boyunca kadınlarla o denli empati içindedir ki, kitaplarında kendi yaşadıklarından izler taşıyan kişiler yaratmayı seven bir yazar olarak, bu kitabında doğma büyüme Fransız olan kitabın anlatıcısı Profesör G.'nin yanı sıra, ortak yönleri gazetecilik mesleği ve doğdukları coğrafya (Akdeniz kıyıları) olan Profesör'ün hayat arkadaşı Clarence ile özdeşlik kurar ve ona şunu söyletir: "[...] kadın düşmanlığı öncelikle anadan kıza geçer. Benim gibi Akdeniz kıyılarında büyümüşse insan, bunu aklından kolay kolay çıkaramaz" (Maalouf, 2014: 28). Maalouf, kadınlık durumunun bulunulan coğrafyayla yakından ilintili olduğu konusunu Ölümcül *Kimlikler*'de de açıkça ortaya koyar: "Cinsiyetimizi belirleyen elbette sosyal çevremiz değil ama bu aidiyetin yönünü belirleyen gene de o; Kabil'de kız doğmakla Oslo'da kız doğmak aynı anlamı taşımıyor, kadınlık aynı biçimde yaşanmıyor, ne de kimliğin başka hiçbir öğesi" (Maalouf, 2016: 25).

Kadınlık durumunun coğrafya ile ilişkisi ve kadının en büyük düşmanının yine kendi cinsi olması, bizi Deleuze ve Guattari'nin genel olarak "oluş" ve özel olarak da "kadın-oluş" ve "kız(çocuk)-oluş" kavramlarını düşünmemize iter. Deleuze ve Guattari'nin ele aldığı biçimiyle "oluş" kavramı öncelikle "değişmek" anlamına gelerek olayları aynı biçimde görmemeyi ve aynı biçimde davranmamayı ifade eder. "Deleuze'ün projesi büyük ölçüde gündelik işlevin ötesinde bir hayat gücünü, örneğin değişimin ve oluşun gücünü ve değerini göstermeye yönelikti: önceden-kavranan bir amaca *yönelik* bir oluş değil, ama bizatihi değişim için bir oluş" (Colebrook, 2009: 27).

Olaylar karşısındaki tutumumuzun değişebilmesi için ise bizim dışımızdaki evren ile iletişim halinde olmamız, dışarısının ve ötekinin, yani bizim dışımızda ve bizden farklı olanın, bize sızması gereklidir. Dolayısıyla bu kavram kendimiz dışında bir şey ile etkileşime girdi-

ğimiz ve başımıza bir şeyin geldiği anlamını taşır. Bu karşılaşma ve etkileşim bizi sınırlarımızın ötesine iter. Ancak, diğer insanlarla paylaştığımız ortak değer olan insanlığımız bizim sınırlarımızı zorlamaz ya da bizi yolumuzdan saptırmaz, yani bizim için bir kaçış çizgisi (fr. *ligne de fuite*) oluşturmaz (Zourabichvili, 1997: 2-5). Kısaca, "[k]imlik söz konusu olduğunda oluş kimliğin deneyim ve muhalefet, başkalık ve farkın düşünümsel anlama yetisi aracılığıyla nasıl biçimlendiğini (ya da şekillendiğini) açıklar" (Sutton ve Martin-Jones, 2020: 160). İnsanın dünyayı ve kendisini sorgulamasının ön koşulu olan oluş kavramı, aynı zamanda onun var olan düzeni dönüştürme potansiyeline gönderme yapar. Deleuze insanın sınırlarını zorlayan oluş kavramına, insanın içinde bulunduğu koşullara karşılaştığı başka başka gerçeklikler aracılığıyla yaklaşarak bakış açısını geliştirme potansiyeli bağlamında önem vermektedir. Farklı bir duyarlılık geliştirerek diğerine dönüşmeden, diğerinin duyumsadığını düşündüğümüz biçimlerde düşünebilmek bu kavramın temelini oluşturur. Claire Colebrook, Deleuze ve Guattari'nin farklılık anlayışını şöyle açıklar: "Hayat farklılıktır; farklı düşünme, farklı olma ve farklılıklar yaratma gücüdür. Bu kavramı felsefi düşünme becerisi hayatlarımızı daha zevkli ve olumlayıcı tarzda yaşamamıza yardımcı olacaktır" (Colebrook, 2009: 26).

Kitabın sonunda anlatıcı Profesör G. kızı Béatrice'in oğlu yerine kızı olmuş olsaydı duyarlılığının farklı olabileceğini itiraf eder : "Buna karşılık haksız olduğum bir nokta vardı ki, o da yayılan korkunun büyüklüğünü göz ardı etmemdi. Belki de Béatrice'in bir kızı olsaydı, biraz daha duyarlı olurdum" (Maalouf, 2014: 159). Hem kendisinin erkek oluşu, hem de minör olan ve durumu gittikçe daha da minör hale gelen kız torun yerine erkek torun sahibi olması, dünyayı saran kaygılı durumu ilk fark edenlerden olmasına rağmen, onun içinde bulunduğu durumdan farklı olan durumları algılamasının önüne geçmiştir. Hannah Stark'ın da altını çizdiği gibi: "Farklılığı nedeniyle sömürülen kadın bedeni farkı deneyimleyebilme potansiyelini daha fazla barındırır : Farklı biçimde bedenlenmiş insanların, güçle diferansiyel bir ilişkiye sahip olduklarını kabul etmek önemlidir" (Stark, 2018: 44). Doğan torunun cinsiyetinin yakınlarının dünya algısını belirlediği ya da en azından sınırladığı saptaması Delözyen bağlamda minörite ve majorite kavramları ile yakından ilintili gibi gözükmektedir.

Deleuze ve Guattari için kadın-oluştan bile daha aşkın bir durum vardır, o da "kız çocuk-oluş" olarak karşımıza çıkar. Hannah Stark *Deleuze'den Sonra Feminist Teori* adlı yapıtında bu durumu şu biçimde açıklar : "kadından bile daha az sese sahip bir dişi figür vardır: küçük kız. Deleuze'ün yapıtında kadın-oluşun örnek figürü olarak en ayrıcalıklı yer kıza verilir" (Stark, 2018: 53). Nasıl her yetişkinin, ister erkek olsun, ister kadın olsun, kadın-oluşu deneyimlemesi gerekiyorsa, her bireyin de çocuk-oluş ve özellikle de kız çocuk-oluş boyutunu deneyimlemesi gerekir. Çünkü bedeni en çok kendisinden çalınan ve bedeniyle ne yapması gerektiği konusunda en çok müdahaleye uğrayan kız-çocuktur. Kadın-oluş kadar, kız figürü de kendisine dayatılan "bu kodlamayı bozmakla ilgilidir" (Stark, 2018: 58) ve bu bağlamda Amin Maalouf'un geleceğin anahtarı olarak kızı Béatrice aracılığıyla kız çocuğu figürünü merkeze alması daha da anlam kazanır. Doğurganlık özelliğine henüz sahip olmayan ancak potansiyel olarak bunu sağlayabilecek olan kız çocuklarının yok olduğu bir dünya, insanoğlunun dereceli olarak algılanamaz-oluşa kadar giden farklı oluş biçimlerini deneyimleme olasılığını da yitirmesi anlamını taşır. Oysa, "[g]elecek, kadın-oluş figürleriyle, özellikle de

yeni oluşan potansiyellerinden ötürü kızla yaşayacaktır" (Stark, 2018: 64). Hem somut hem de soyut olarak çoğalma potansiyelini simgeleyen kız-çocuk imgesini yapıtının merkezine yerleştiren Maalouf, insanlığı yaşatacak olan şeyin farklılığı reddetmekten öte, ona sahip çıkmaktan geçtiğinin altını çizer.

Anne Querrien'e göre kadın-oluş gezegenimizi hayatta tutan tüm insanlığın oluşunu içinde barındırırken, öte yandan çokluk (fr. *multitude*) toplumun yeni anlayışını oluşturur ve toplu direnç ruhunun da temelinde yer almaktadır (Querrien, 2002: 73-74). Bu çokluk kuramı farklılıklar arasındaki bağı, birlikte yaşamanın ve bir aradalığın içkin yasasını ifade eder. Sonuç olarak da tüm kadınların ve tüm erkeklerin hem birbirleriyle hem de hayvanlar, bitkiler, madde ve her türden canlılarla etkileşim içinde olmalarını gerektirir (Querrien, 2002: 85). *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*'da, kadının olmadığı bir dünyanın çokluğunun ve farklılığının ortadan kaldırılmasıyla, bunlar aracılığıyla duyumsanabilecek oluşların da yok edildiği vurgusu yapılır. Erkek egemen toplumun yadsıdığı kadınlık durumunu olanaklı kılacak olan kadının varlığının bütünüyle ortadan kaldırılması, insan ırkı için kız çocuk doğumlarının ortadan kalkmasıyla hem somut çoğalmanın, kadınlık durumunun ortadan kalkmasıyla ise hem soyut çokluğun ve farklılığın sonunu getirecektir. Her türlü farklılık karşısında tek tip insan yaratmayı amaçlayan içinde bulunduğumuz modern, kapitalist, erkek egemen toplumlarımız bilimsel gelişmenin de yardımıyla bu süreci daha da hızlandırır.

> Özne olarak erkek, hep bir dış dünyayı bilme veya algılama noktasındaki değişmez varlık veya kendilik olarak işlerlik gösterir. [...] Bu nedenle oluşu olumlu olarak düşünebilmek için erkeğin mantığının ötesinde düşünmemiz gerekir. [...] Erkekten başka türlü düşünmek, *varlıktan başka* türlü düşünmemizi gerektirir: *olan* ve yalnızca algılanmayı ve temsil edilmeyi bekleyen bir dünya değil, bir farklılık ve oluş dünyası, ama öyle bir dünya ki bir farklılığın diğeri üzerinde hiçbir ayrıcalığı olmasın. (Colebrook, 2009: 190)

Amin Maalouf incelediğimiz yapıtında öncelediği bir kadınlık durumunu yalnızca kadınların değil, tüm insanların deneyimlemesinin insan geleceğine yönelik tehditlere karşı koyabilmenin ve direnmenin bir ön koşulu olarak görür. Çünkü Sutton ve Martin-Jones'un da vurguladığı gibi "[o]luşu hayatın bir gerçeği, eleştirel özfarkındalığın bir safhası ve hatta etik bir tepki olarak idrak etmenin bizatihi kendisi, muhalefetle, başkalıkla, farkla biçimlenir" (Sutton; Martin-Jones, 2020: 68). Toplum içinde eleştirel bakış açısının önkoşulu ve tepki koyabilme yetisi oluş kavramı ve onun gereği olan çokluk ve farklılık kavramlarıyla yakından ilgilidir. Kadın-oluş "bir özden ziyade bir kimlik deneyimi olduğundan, farka dayalı toplumsal yapıların farkına varmak olarak, erkek veya kadın herkes tarafından hissedilebilir" (Sutton; Martin-Jones, 2020: 160). Kadın-oluş kadına özgü değil, kadının da içinde olması gereken bir koşulu dile getirir. Bu bağlamda Clarence'ın Akdeniz kıyılarında kadın düşmanlığının anneden kıza geçtiği saptaması çok yerindendir. Erkek egemen yapının farklılığını unutturarak kendi değerlerini yüklediği kadın da kadın-oluşunun yanı sıra sisteme karşı direnme ve eleştiri yetisini de yitirmiştir. Kişinin, ister kadın, ister erkek olsun, var olan kimliklerini bir kenara bırakarak "algılanamaz-oluş" (fr. *devenir imperceptible*) sürecine geçiş yapabilmesi gerekir. Bunun için bireyin "özfarkındalık ve tahakküm süreçlerine ve

hiyerarşilerine karşı direniş amacıyla kimliğin[i] bütünüyle yok etmesi" (Sutton; Martin-Jones, 2020: 159) gerekmektedir. Toplumun kendisine tanımladığı rollerinden farklı düşünerek bakış açısını çoğullaştıran birey, ister erkek olsun ister kadın dünyanın sonunu hazırlayabilecek olan ve görünürde iyi görünen bilimsel gelişmeyi bile yalnızca kendi çıkarları doğrultusunda değil, var olan her canlı açısından nesnel bir biçimde değerlendirebilir. "Deleuze ve Guattari'nin etik bir toplumsal direniş için önerdikleri şey, ötekiliği "öteki" oluş vasıtasıyla (kadın-oluş, hayvan-oluş, azınlık-oluş) anlamaktır" (Sutton; Martin-Jones, 2020: 15).

Béatrice aracılığıyla doğacak kız çocuklarından yoksun bırakılan bir Dünya'yı tasarlayan Maalouf, kadınların yok edilmesiyle, yalnızca kadınların değil, tüm insanlığın kadın-oluş sürecini gerçekleştirme umudunu giderek yitirdiğine vurgu yapar. Deleuze ve Guattari'ye göre erkeğin, tamamıyla majoriter figürü temsil etmesi nedeniyle, "erkek-oluş diye bir şey olamaz" (Stark, 2018: 44). Oluş içerisinde olabilmek için minoritenin koşullarını deneyimleyebilmek gerekmektedir. Tam olarak bu nedenle "[...] her oluş kadın-oluşla başlar ve kadın-oluştan geçer. Diğer oluşların anahtarıdır" (Deleuze; Guattari, 1980: 340). Bu açıdan bakıldığında insanın dönüşümü ve gelişimi kaçınılmaz olarak ancak ve ancak kadın-oluştan geçmektedir:

> Majoriter oluş yoktur, majorite hiçbir zaman bir oluş değildir. Ancak minoriter bir oluşun varlığından söz edebiliriz. Kadınlar, sayıları ne olursa olsun, minoriterdirler, bir durum ya da alt küme olarak tanımlanabilirler; ancak bir oluşu olası kılarak var edebilirler, ki bu oluşa henüz sahip değillerdir, bu durumun içine bizzat girmeleri gerekmektedir, tüm insanları, kadınlar ya da erkekler dahil olmak üzere, ilgilendiren kadın-oluştur. (Deleuze; Guattari, 1980: 134)

Yapıtlarında sıkça ele aldığı göçmenlik ve azınlık konumunun kendisi için utanılacak bir toplumsal durum olmadığını vurgulayan Maalouf, bu durumun tam tersine ona aşkınlık kazandıran özellikler kattığının ayrımındadır. Çoğunluğun yanında yer almaması ve bu durumu tanımlama biçimi onu Deleuze ve Guattari'nin kadın-oluş ve / veya azınlık-oluş kavramlarına yaklaştırır. Toplumda majoriter bir konuma ait olmasının onun oluş evresine geçişini engellediğinin bilincinde olarak, kadın kimliği üzerinden imgelenen ancak göçmen ve azınlık olması ile karşılık bulan minoriter konumunun ona farklılığın ve çoğulluğun ayrımında olma bilinci kazandırdığını bilmektedir: "Kuşkusuz sözlerim bir göçmenin, bir azınlık mensubunun sözleri. Ama bana göre, çağdaşlarımız tarafından gitgide daha çok paylaşılan bir duyarlılığı yansıtıyor. Çağımızın en ağır basan özelliği, tüm insanları bir bakıma göçmen ya da azınlık haline getirmek değil mi?" (Maalouf, 2016: 35).

Gerçekten bir azınlığa ait olmak, örneğin erkek karşısında kadın olmak ya da çoğunluk karşısında azınlık konumundaki bir etnik kökene sahip olmanın, yeni bir olgu olmasa da, bu azınlık farkındalığının günümüz toplumlarında giderek ön plana çıkmasının insanlarda belirli bir bilinçlendirme oluşturduğu bir gerçektir; ancak oluş kavramındaki minoriter oluşu bu bağlamda açıklamak olası değildir. Deleuze ve Guattari'nin oluş kavramı bir süreci ya da ulaşılması gereken bir aşamayı göstermez. Oluş, "olmakta olan varlığı" yani içinde tüm olasılıkları, imkansız olanı dahil olmak üzere, barındırır (Mozère, 2005). Erkeğe göre minoriter olan ve sürekli olarak durumunu ve tutumunu sorgulayan kadının içinde bulunduğu majoriter

bir durum da vardır ve kadın da bu durumdan kurtulmalıdır. Yani kadınların da "kadın-oluşa" gereksinimi vardır. Dolayısıyla kadın-oluş kavramı kadınsılaşmayı veya kadın gibi olmayı değil, kadınlar, çocuklar, hayvanlar, herhangi bir azınlık oluşturan her türlü topluluğun içinde bulunduğu durum ile kendini özdeşleştirerek, var olan düzeni sorgulayarak oluş sürecini gerçekleştirme çabası içine girmek anlamına gelir. Yine de unutmamak gerekir ki:

> [...] tüm oluşlar, minoriter olmaları nedeniyle, kadın-oluştan geçer. Ancak yine de oluş ve süreç olan "minoriter" ile, bir bütün ya da durum olan "minorite"yi (azınlık) karıştırmamak gerekir. Yahudiler, Çingeneler, vs. belli durumlardan minorite (azınlık) oluşturabilirler; ancak bu onlardan oluşlar ortaya koymak için yeterli değildir. (Deleuze; Guattari, 1980: 356-357)

Bu bağlamda oluş kavramı varılması gereken bir amaç olmaktan çok, var olan düzeni sorgulamaya elverişli koşulları sağlayarak düzeni sarsmayı gerektirir. François Zourabichvili, Deleuze ve Guattari'nin oluş kavramının düzensizliği gerekli kıldığını şu biçimde açıklar: "Öyleyse Deleuze ve Guattari'ye göre çıkış, bir durum değişikliğinde ya da her türlü durumun ortadan kaldırılmasında değil, daha ziyade herhangi bir durumun sallanması, paniğe kapılması, düzenin bozulmasındadır" (Zourabichvili, 2011: 93-94). Amin Maalouf kadın nüfusunun azalmasıyla dengesi bozulan ve oluş olasılıklarını ortadan kaldıran bir dünya kurgulayarak öncelikle okuyucusunun oluş içine girmesi için gerekli düzensizliği ortaya koymaya çalışmıştır. Bilimsel gelişmelerin neden olabileceği doğal yaşamın dengesizleştirilerek insan ırkının tehdit altında olması gerçeği ile okuyucusuna yanıtlar sunmak yerine, onu sarsmayı ve yersiz-yurtsuzlaştırmayı (fr. *déterritorialisation*) hedefler. Maalouf'un, bu yapıtında "düzenin, sınırların ve biçimin dağılarak hareket ve gelişme sağlaması" anlamını taşıyan yersiz-yurtsuzlaştırma kavramı aracılığıyla gerçeklikle karşı karşıya getirdiği okuyucusuna yeniden yer-yurt-edindirmeyi (fr. *reterritorialisation*) hedeflediği söylenebilir (Sutton; Martin-Jones, 2020: 161).

Deleuze ve Guattari'nin felsefi açıdan irdelediği, yeryüzünün "arzu ve üretimin ilkel, yabanıl birliği" (Deleuze; Guattari, 2012: 189) olduğu vurgusunun yapıldığı bu yapıt, "oluş gücünün ayrı ifadeleri" olan yazın ve felsefe aracılığıyla "[m]evcut veya edimsel dünyadan henüz verili olmayan bir dünyayı veya geleceği tahayyül edebil[eceğimiz]" (Colebrook, 2009: 19) olgusunu somut bir biçimde ortaya koymaktadır.

Sonuç

Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl kurgusal olması ve olayların bir olay örgüsü içinde geçiyor olmasından dolayı hem bir roman, insanoğluna başına gelebilecekleri önceden haber vermesi nedeniyle hem bir önceleme romanı (fr. *roman d'anticipation*), olay örgüsünü gelecekte bilimsel gelişmelere koşut olarak belirlemesi nedeniyle hem bir bilim-kurgu romanı, gelecekte toplumun felaketine sebep olacak bazı olumsuzlukları ortaya koyması bakımından da distopik bir roman olarak değerlendirilebilir. Ancak yazar tüm bunları biçem olarak deneme tarzına yakın bir biçemle ortaya koymakta ve yapıtını ekofeminizm ile Deleuze ve Guattari'nin "oluş" kavramları açısından değerlendirmeye olanak sağlamaktadır.

Dünyadaki kadın nüfusunun bu boyutlarda azalmasının distopik bir dünyanın kapılarını aralamasının hiç de zor olmadığını ve bunun bir adım sonrasının Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı romanında geçen, kadının yalnızca bir üreme makinasına dönüşmesinin habercisi niteliğinde olduğunu vurgulayarak dünya ve kaynaklarını sömüren düzenin, benzer bir sömürüyü kadın bedeni üzerinde de uyguladığının çok çarpıcı bir örneği olan *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*, ekofeminist bir bakış açısı da barındırmaktadır. Yeryüzündeki dengenin önemine ve her canlının aynı oranda değerli olduğunun altını çizen bu yapıtta Deleuze ve Guattari'nin çoğulluk ve farklılığa dayalı oluş kavramı da ön plana çıkmaktadır. Amin Maalouf kurguladığı kaotik ve distopik Dünya ile kadın-oluş için gerekli düzensizliği sağlamış, bozulan düzen imgesi ile okuyucusunu bir bakıma yersiz yurtsuzlaştırarak her koşulda idealize edilen bilimsel gelişmeye karşı eleştirel olabilmesinin önünü açmıştır.

Notlar

1 Yabancı dildeki kaynaklardan yapılan alıntılar makalenin yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2 "Oluş" (fr. *devenir*) kavramı ve ondan türetilen "minoriter-oluş" (fr. *devenir-minoritaire*), "kadın-oluş" (fr. *devenir-femme*), "çocuk-oluş" (fr. *devenir-enfant*) kavramları Deleuze ve Guattari tarafından ortak yapıtları *Bin Yayla*'da (fr. *Mille Plateaux*) ele alınmıştır. Deleuze, G.; Guattari, F. (1980). *Mille Plateaux*. Paris : Minuit.

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci Yazar %100

Contribution Rates of Authors to the Article: Firs Author %100

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Support Statement (Optional): No financial support was received for the study.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Statement of Interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

Atwood, M. (1992). *Damızlık kızın öyküsü* (S. - Ö. Kabakçıoğlu, Çev.) AFA.

Burgart Goutal, J. (2018). L'écoféminisme et la France : Un inquiétante étrangeté ? *Cités*, 73, 67-80. https://doi.org/10.3917/cite.073.0067

Charrier, L.; Mourgere, I.; Hajdukowicz, T. (2019). 7,8 milliards d'êtres humains, mais combien de femmes? Terriennes-*TV5 Monde*, (Erişim tarihi: 08.03.2022) https://information.tv5monde.com/terriennes/78-milliards-d-etres-humains-mais-combien-de-femmes-2547

Cambefort, Y. (1987). Le scarabée dans l'Égypte ancienne. Origine et signification du symbole. *Revue de l'histoire des religions*, tome 204, n°1. 3-46; (Erişim tarihi: 05.03.2022) https://doi.org/10.3406/rhr.1987.2203 https://www.persee.fr/doc/rhr_0035-1423_1987_num_ 204_1_2203

Colebrook, C. (2009). *Gilles Deleuze* (C. Soydemir, Çev.) Doğubatı.

Deleuze, G.; Guattari, F. (1980). *Mille Plateaux*. Minuit.

Deleuze, G.; Guattari, F. (2012). *Anti*-Ödipus : *Kapitalizm ve şizofreni 1*. (F. Ege, H. Erdoğan, M. Yiğitalp, Çev.) Bilim ve Sosyalizm.

Dia, H. (1995). Amin Maalouf, écrivain libanais, Prix Goncourt 1993. *Nuit blanche*, (59), 76– 80. (Erişim tarihi: 02.03.2022) https://www.erudit.org/fr/revues/nb/1995-n59- nb1117160/19670ac.pdf

Larrère, C. (2012). L'écoféminisme : féminisme écologique ou écologie feministe. *Tracés*. *Revue de sciences humaines,* 22 . 105-121. (Erişim tarihi: 03.03.2022) https://doi.org/10.4000/traces.5454

Lejeune, P. (1996). *Le pacte autobiographique*. Seuil.

Maalouf, A. (2009). *Çivisi çıkmış dünya – Uygarlıklarımız tükendiğinde* (O.Türkay, Çev.) Yapı Kredi.

Maalouf, A. (2014). *Béatrice'ten sonra birinci yüzyıl* (O. Türkay, Çev.) Yapı Kredi.

Maalouf, A. (2015). *Le premier siècle après Béatrice*. Paris: Librairie générale française (Le Livre de Poche).

Maalouf, A. (2016). *Ölümcül kimlikler* (A. Bora, Çev.) Yapı Kredi.

Mozère, L. (2005). Devenir-femme chez Deleuze et Guattari: Quelques éléments de présentation. *Cahiers du Genre*, 38, 43-62. https://doi.org/10.3917/cdge.038.0043

Querrien, Anne. (2002). Devenir-femme, communauté et multitude. *Chimères. Revue des schizoanalyses.* n.º 47, 73-87. (Erişim tarihi: 06.03.2022)https://www.persee.fr /doc/chime_0986- 6035_2002_num_47_1_2452#:~:text=Le%20devenir%2Dfemme%2 0donne%20%C3%A0,une%20part%20pour%20la%20respiration.

Roman, D. (2013). L'État, les femmes et leur corps: La bioéthique, nouveau chantier du féminisme ?. *Esprit*, 17-28. (Erişim tarihi: 05.03.2022) https://www.cairn.info/revue-esprit-2013-10-page-17.htm https://doi.org/10.3917/espri.1310.0017

Stark, H. (2018). *Deleuze'den sonra feminist teori* (Y. Cingöz, Çev.) Otonom.

Sutton, D.; Martin-Jones, D. (2020). *Yeni bir bakışla, Deleuze* (M. Özbank, Yetkin Başkavak, Çev.) Kolektif.

WLOE Bildirisi (Erişim tarihi 27.02.2022) http://www.wloe.org/declaration-d-unite.416.0.html

Zourabichvili, F. (2011). *Deleuze s*özlüğü. Say.

Zourabichvili, F. (1997). Qu'est-ce qu'un devenir pour Gilles Deleuze ? Conférence prononcée à Horlieu (Lyon). (Erişim tarihi: 03.03.2022) https://horlieu-editions.com/brochures/zourabichvili-qu-est-ce-qu-un-devenir-pour-gilles-deleuze.pdf

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).